

Magyar viseletképek a bécsi es. kir. könyvtárban.

(IV táblával.)

Perger A. úr, a nevezett könyvtárban a rézmetszetek osztályának őre, szíveskedett az archaeologiai bizottság részére több általa karczott horgony-táblát átengedni, melyeket itt, a metszetekhez csatolt jegyzeteivel együtt, főleg azért közlünk, mert reméljük, hogy egyrészt festőinknek kedves előképekül szolgálhatnak, másrészt pedig talán másokat is hasonló képek közlésére fognak serkenteni.

A ki újabb szent képeinket, melyek legnagyobb részt hazánkon kívül készülnek, figyelmesen vizsgálja, a külföldieskedés elvitázhatlan nyomaira fog azokon akadni. Nem mondhatjuk azt, hogy a kutatások mai álláspontja szerint valamikor képesek lehetnénk legrégebb szentjeinket vagy a vezérek idejében divatban volt ruházatot híven rajzolni, mert erre minden kútfő hiányzik; de ennek megközelítése némileg lehetséges, ha t. i. a XIV-dik és XV-dik századok rajzait vagy festményeit felhasználjuk, és a királyok öltözetét legalább úgy adjuk, a mint azon időben állítatott elő, mi mégis némi haladás, és a jelenleg alkalmazott képzelmenyes és mindenestre hamis öltözetnél inkább ajánlható.

Mint hogy nemzeti szentjeink majdnem minden templomban előfordulnak, azoknak képeit különféle korszakból számtalan változatban birjuk. Igaz, hogy ezek nem fognak a nagy közönségnek tetszeni, mivel értelmetlen festőink által újabban a szentekre illesztett ruházattól elütnek; de azért lassankint, a mi jobb, a mi valószínűbb, az lenne behozandó és felkarolandó, hogy így idővel a botrányos, nevetséges képek templomainkból, imakönyveinkből eltűnjenek, és jobbak által pótoltsanak.

E téren a Sz.-István- és Sz.-László-társulat, és a magyar püspöki kar igen sokat tehetne s hogy e tekintetben valami fog is történni bizalommal reméljük.

Lássuk már most a régi magyar képeket.

Nem annyira a képek korát, mint az általok ábrázoltakat tartjuk szem előtt, s így ismertetésünket Sz.-Istvánnal kezdjük meg. A kép melynek aláírása ez:

S. Steffan kunig zu hungern (I. tábla); egy papirkéziratban, melynek könyvtári száma Nr. 7867. a 12-dik lapon fordul elő. A rajz a XVI-dik századból való, és festéssel van diszítve. A király hosszú, homlokát majdnem a szemig fedő, vállaira lehullámzó haja szőke, álla szakálatlan, de még bajsza sincs a királynak, a mint ezt a kép készülte korában rendszeren találjuk. A liliomos korona, a levelekkel diszesített szentfény, a keresztvirágba végződő, jobbában tartott jogar, a földig érő, bojtokba végződő, és hátul uszályos, köpeny szegélyei aranyosak. Ugyanazon anyagból való az öv, melyet baljával érint és a kissé hajlott markolatú, egyenesen elvágott kardnak hüvelye is. A köpeny kelméje sárga, vörös és zöld keresztül huzódó csikokkal. A térden alul érő kabát, tunica, valamint

a harcsa-orru lábbeli rózsaszínűek. E gazdag ruházaton minden ékítmény arannyal van diszítve, még a kettős kereszt is aranyosak. A festmény alatt az alúl kerekített négy osztályú magyar címér tűnik fel. Az 1-ső és 4-dik mezőben a váltogató vörös és fehér pólyák foglalják el a díszhelyet, a 2-dik és 3-dikban a fehér kereszt emelkedik a zöld hármás halomból.

A 39 képhez, melyek császárokat, királyokat és királynékat ábrázolnak, *Hugo Blotius* készítette a tárgymutatót, mert ez alatt nevét találjuk, bár évszám nélkül. Honnan és kitől jött ezen kézirat a császári könyvtárba, nem tudatik, azonban Blotius neve által megállapíttatik az, hogy már 1570-ben a könyvtárban őriztetett, minthogy Blotius azon évben neveztetett ki a császári intézethez könyvtárnokká.

A képek a nevezett munkában kissé durván festvék, talán mások után készültek. Nem tarthatjuk valószínűnek azt, hogy Sz.-István az „*Imagines variorum Imperatorum*” című munkában akár arczkép, akár a régibb magyar festmények után készült volna, hanem igen valószínűleg csak a kiadó képzelmenyének szüleménye lesz. Mennyiben egyezik meg, vagy tér el a többitől, csak a megszemlélés után ítélnék meg.

Van e codexben még „Ladislaus Posthumus kunig zu Hungern” képe is, de erről Perger úr azt írja, hogy kevésbé jó, mint Sz.-Istváné. Az ő szempontjából igaz lehet, de mégis kár, hogy másolatát nem bírjuk.

A II. tábla az előbbinél érdekesebb, mert itt nem csak Zsigmond király fordul elő, a mennyire pecsétjeiről ismerjük, elég hű képben, hanem két magyart is látunk, azon kornak divata szerint öltözve.

A kéziratról, mely papírra írva, mint betűi tanusítják a XV-dik század vége felé készült és a *Sachsenhausen* nevű kolostorból származik, értesítő ezt közli: találtatik 3044. sz. alatt ezen címmel: *Ulrich von Reichenthal's „Chronik des Conciliums von Constanz”* fol. 109. b. lapon, azaz azon levélnek hátsó lapján.

Az írás így hangzik: „Also sech wußer her der kunig sechen den ungerischen die nit edel sind die muessen im geben f (auf?) das sy fur im komen mugent sint wederß hueru aber pfaueu machß pffeffer oder anders (dergleichen?)“ azaz: „Igy adott urunk királyunk a nem-nemes magyaroknak hübéreket, ezeknek adni kellett, hogy színe elé juthassanak vagy tyuktojásokat, pávákat, viaszt, borsot, vagy egyéb hasonlókat.“

A császári korona, jogar és a király trónja aranyból vannak. Alsó ruhája világos zöld, fehér gerezna szegélylyel, felső ruhája vörös hölgymenyét prémmel. Öve fehér aranyos csatokkal.

A térdelőnek, ki szalma kosárban tojásokat ajánl fel, ruhája zöld, lábbelije vörös, az előtte fekvő kalap világoskék. A hátrább álló bajszos férfi, ki sárga zsákban viaszt vagy borsot hoz, ruhája rózsaszínű, hasonló színű kalapja is, lábbelije pedig világos-zöld.

Feltűnő, hogy ruházatukon semmi zsinórozás nem fordul elő. A térdelőnek ruhája felül esikossnak mutatkozik, mint azt Aquila festő ruháján is látjuk. Ezen huzások alkalmasint a tűzőgetéstől származnak. Hegyes cipőjük, valamint kalapjuk is a XIV-dik század általános divatára emlékeztet.

A III-dik táblán felül címlapképet látunk ezen munkából: „Warhaftige Anzeigung wie es im Lager vor Ofen ergangen ist. 1541. 4°. A nyomtatási hely kitétele nélkül.

A fametszet meglehetősen durva. A magyarok kópjakkal, ijakkal és nyilakkal támadják meg a törököket. Kucsmaikon magas, egyenes tollak lengedeznek. A legszélső

lovagnak czombja báránybőrrel van fődve. Itt is gombos és nem zsinóros a magyarok ruhája.

A hat lapból álló röpiratnak tartalma végén még egy fametszvény van, a mint a törökök asszonyokat és gyermekeket öldösnek. Ez azonban rendkívül rosz munka.

Alúl három alak jön elő. Ezek egy Antwerpenben nyomtatott munka fametszetei után rajzolják, a munka címe: „Omne fere nostraeque aetatis gentium“, Antwerpiae 1572. 8-o.

Az előkelő nőt fametszvényben 1866-ban gróf Lázár Kálmán által szerkesztett „Világtükre“ I. füzetében, a 122. lapon adtam ki, csakhogy ott a század hibásan XV-diknek van írva. Ezen női alak Ortelius egyik képén ismételtetik. Alatta a 93-dik lapon ez áll:

„Chascune Dame habitant en Hongrie
Qui a l'honneur de grande seigneurie,
Porte tousiours un tel accoustrement
Qui est icy depeint fort proprement.“

A magyar nemes nőnek a többiek közt legildomosabb ruházata van; hosszú, oldalt nyílt és begombolható felöltönye dús lombozatú kelméből van. A ruha övvel van összeszorítva, fejét nagy kendő takarja. Hasonló látható azon munkában is, melyet az akadémiai könyvtárban 1586-dik évből találtam. E mellett következő magyarított versek állanak:

Ifju nemes nő, kecsiteli,
Testén azon mezt viseli,
A melyet az alak mutat,
Erényre is tart ő sokat.

*A köznépnél gúnytárgya lesz,
Ha más ruhát macára vesz;
Mint ki a nemzet ellen vétkezik
Ok nélkül vetve meg díszes mezét.*

Alig találkozik a 120-féle női kép közt, mely Európának majd minden országából és tartományából mutat fel példányokat, egy is, mely ily hizelgő felirattal dicsekedhetnék.

A horgany-metszeten, melyet közlünk, némi változással adatik képünk, mert a mente hosszabb, alul nincsen felvágva, és az újj felül hasadékos.

A magyar úr a 92-dik lapon látható, ilyen verssel:

„Si ne voulez estre trop curieux,
De cheminer iusques aux propres lieux
Pour de chemin fuyr la fascherie,
Ainsi se veste l'homme de Hongrie.“

A vitéz hasonló kalappal bír, mint a Zsigmond király előtt megjelenő magyarok. Alsó ruhája majdnem bokáig ér és némileg az alföldiek bő gatyájára emlékeztet. Felső ruhájának a nyak körül magas, álló, kemény gallérja van, egy másik rövid gallér hónait fedi. A felső ruha újjai bővek, csak könyökig esők, felhasítottak és itt, valamint a mellen is boglárokkal kapcsolattak össze. A felső öltöny elül fel van tűzödzve. A lándzsán kívül fegyverzetül görbés kardot, bárdot, melynek nyeléből egy nyársforma hegy jön ki, és négyszögletű paizsot hord.

A paraszt nő alatt a 94-dik lapon ez áll :

„Chascune femme estant par le village
Des Hongriens ou elles font sejour;
Porte tousiours cest habit pour usage,
Ja de long temps, iusques au present jour.“

Az öltöny igen egyszerű. Fejét kendő takarja, de lebbentyű nélkül. Mellét rövid újjú mellény fedi, újjai szűkek, szoknyája bokán alul ér, köténye hat csíkból látszik állani, melyek fölfelé keskenyednek, és egészen ránczosak. Derekat szíjj övedzi, melyen kis táská lógg. Jobbjában korsót, balján kosarat hord.

A IV. táblán jobbra egy magyar embert látunk a XVII-dik századból, mint Edward Brown munkájában „A brief account of som travels in Hungaria, Servia, Bulgaria“ etc. London 1673. 4-o (ritka.) W. *Sherwin* által metszve, a 22. lap mellé tétetett. Az öltözetet nem szükség magyarázni, de a külföldi író nézetét mégis közöljük :

„This is the habit of an Hungarian, wich is found to be so fit and convenient for all sort of exercise, especialli on horseback and in war, that it is made use of, also by the Croatians, Schlavonians and other Nations and by the Tureks themselves, who live near the frontiers, althoug otherwise they seldome change their own habits.“

„The Hungarians delight most in coulours, wearing blew, yellow, green and purple cloth, and it is rare to see any one in black, the *priests* themselves being habited in long purple garments.“

Végre mellékeljük Nádasdy Tamás mellképét ezen munkából: *Warhaffte und ausführliche Beschreibung der Hungarischen königlichen Haupt und Residenz Stadt Ofen, deren Ursprungs, Namens, Erweiterung etc. etc. zusammengetragen durch J. W. G. N. Frankfurt am Mayn* (év nélkül) 4-o.

A fametszet elég durva, a felső szögletén jobbra ez áll: fol. 6., mivel a kép ezen laphoz tartozik, alul pedig olvasható: *Thomas Nadasti, der Zeit Commendant in Ofen zu Zeiten dess ungarischen Königs Erz-Herzog Ferdinand von Oesterreich.*

E ritka könyvben vannak még Buda, Attila és mások, természetesen képzelményes, képeik. A könyv végén Buda ostromának terve van 1683-ból, mely magyarországra nézve igen érdekes.

Rómer Flóris.